

GİYİM ENDÜSTRİSİNDE KULLANILAN DAR DOKUMA KUMAŞLARPakize KAYADİBİ¹**ÖZET**

Tekstil ve konfeksiyon sektöründe, yapılarına göre elastik veya elastik olmayan dar dokumalar, kurdeleler, ekstrafor ve diğer dar dokumalar görülmektedir. Elastik veya elastik olmayan dar dokumalar, giysilerin yaka hattı, bel, paça ve giysilerin kenar bölgelerinde estetik açıdan tamamlama, bağlama, birleştirme, bedene oturtma ve süslemek amacıyla gündüz ve gece giyilmek üzere üretilmiş tüm iç ve dış (kadın, erkek ve çocuk) giyim de, ayakkabı, çanta gibi aksesuarlarda kullanılmaktadır. Dar dokuma kumaşlar giyside ergonomik, estetik ve tamamlayıcı olması açısından sektörde çok önemlidir. Bu çalışmada giyim dar dokumalarının yaygın kullanım alanları hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekstil, dar dokuma kumaşlar, iğneli dar dokuma

NARROW WOVEN FABRICS USED CLOTHING INDUSTRY**ABSTRACT**

In the sector of textile and ready-made clothing, there have been such narrow weaving which are both elastic and non-elastic, ribbons, headings and some other narrow weavings classified according to their structures. Elastic and non-elastic narrow weavings are used at the collars of cloths, at the sleeves, waist band and the borders of clothes in order to complete the design aesthetically, to combine, to fit on the body and to decorate for all out fit and under wear (women, men, children) that are all produced to wear day and night, for shoes and other accessories such as bags. Narrow weavings are of great importance in terms of the fact that these are used as an ergonomically, aesthetically and as a complementary component. In the current study, it was aimed to inform about the common uses of clothing and technically narrow weavings.

Anahtar Kelimeler: Textile, Narrow woven fabrics, Needle narrow woven

1. GİRİŞ

Endüstrileşme ve teknolojinin gelişmesinin getirdiği insan ihtiyaçlarındaki artış, diğer tekniklerle üretilen materyallere göre daha ucuz, kullanımı rahat, esnek, yüksek mukavemetli, üretimi kolay dar kumaşlara olan talebin artmasına neden olmuştur. Günümüzde birçok alanda dar dokuma kumaş örneklerine rastlanılmaktadır. Dokuma kumaş tasarımında temel amaç, kullanım yerine uygun özelliklerin önceden belirlenerek yeni kumaş yapıları geliştirmek; mümkün olan en yüksek dokuma verimini elde etmek ve kumaş kalitesini yükseltmektir. Kaliteli bir kumaş ve yüksek dokuma verimi ise belirli dokuma şartlarının sağlanmasıyla elde edilebilmektedir. Bu şartların en temeli önceden tasarlanan kumaşın dokunabilirlik sınırı içinde olmasıdır (Turhan ve Eren, 2005: 71). Dar dokumalarda dokunabilirlik kullanılan iplik, örgü, teknik, kalite ve kullanım amacına göre değişiklik gösterir. Tasarım ve kalitede istihdam seviyesinin yakalanabilmesi öncelikle konuya ilişkin bilgi donanımına sahip olmaya bağlıdır. Geniş bir kullanım alanına ve

¹ Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Tekstil Dokuma Örgü Anabilim Dalı

özelliğe sahip dar dokuma kumaş yapıları hakkında; zengin ürün çeşitliliği, desen tasarımı, dokuma örgüsü teknik ve yöntemleri, üretimi ve kullanılan makineleri ile ilgili geniş bilgi içeren sektöre yararlı olacak ve eğitime katkı sağlayacak yeterli doküman bulunmadığı dikkati çekmiştir. Bu çalışmada giysilerde ve giysi aksesuarlarında kullanılan dar dokuma kumaşlar ile işlevleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Tekstil Endüstrisinin Dar Dokuma ve Konfeksiyon yan sanayisini oluşturan dar dokuma kumaşlar, Dar Kumaş Enstitüsü (Narrow Fabrics Institute) NFI'nde genişliği en fazla 12 inç (300 mm) olan ve sökülme için bir kenarında örgüsü bulunan dar kumaşlar, Kayadibi (2013) eni 0,2 mm – 45 cm aralığında olan ve sökülme için bir kenarında örgüsü bulunan ya da kendinden kenar örgülü üretimler (s.2) olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda dar dokumalar için tasarlanmış dokuma makinelerinde üretilen dar kumaş, kurdele, bant, lastik, ekstrafor, etiket gibi dokumalar, üretimlerine göre elastik ve elastik olmayan dar dokuma kumaşlar olarak da tanınmaktadır.

2. TARİHİ GELİŞİMİ

Kolan dokuma denilen kartlı ve kartsız dokumalar, dar dokuma üretiminin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu dokumalar bel bağları, kordon, sandalet, beşikte bebek bağlama, yük taşıma gibi birçok alanda ihtiyaçları karşılamakta geçmişte yoğun olarak kullanılmıştır. Günümüzde de örneklerine az da olsa rastlanmaktadır. Enleri dar, boyları oldukça uzun olan şerit halindeki çözümlü dokumalara genel olarak “kolan dokuma” denilmektedir. Kartsız kolan dokuma çözümlü ve atkı olarak bilinen iki iplik sisteminin temel oluşturduğu yün, kıl, pamuk ipliklerle yer tezgahında dokunan, kartların yerine gücü çubuğunun kullanıldığı bu çubuk vasıtasıyla açılan ağızlıktan geçirilen, atkı ipliklerinin sıkıştırılmasıyla elde edilen, çözümlü şerit halindeki dokumalardır (Sarıoğlu et al., 2005: 14-16). El dokuma tezgahlarının makineleşmesi paralelinde, ilk dar dokuma kumaş üretiminde bant ve kurdele dokuma olarak seri üretime geçildiği anlaşılmaktadır. 1600 yıllarında dokuma tezgahı birçok kurdele şeridini aynı anda dokuyabilecek şekilde geliştirilerek, 1621'de Hollanda'da “kurdele tezgahı” olarak kullanılmıştır (Barlow, 1878: 220).

Dönem dönem giyim tarihine baktığımızda dar dokuma olarak kurdelelerin yaygın olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Mısır, Pers (M.Ö. 539-331) ve Barbarlar dönemi, XVI. - XVII. yüzyıllar, kadın ve erkek giysi modellerinin detaylarında, saç süslemelerinde kurdelelerin işlevsel ve süsleme amacıyla bolca kullanıldığı görülmektedir. I. Charles (1625-1649) ve II Charles (1660-1685) döneminde ise bu kullanımların yanı sıra ayakkabı modelleri ve mobilya sektöründe de kurdeleler kullanılmaya başlanmıştır (Tizer ve Sapmaz 1965: 8-114). 1870 yıllarına gelindiğinde erkek ve kadın giysi modelleri, ayakkabı, saç ve şapka da kurdele başta işlevsel ve süsleme amacıyla olmak üzere kullanımı her geçen gün artan bir şekilde günümüze kadar devam etmiştir.

Salford'lu John Smith 1844 yılında geliştirdiği, günümüzde iğneli tezgah olarak da tanınan dar dokuma tezgahı (British Patent No. 10 347), William Unsworth tarafından 1846'da daha da geliştirilerek yeni bir patent (British Patent No. 11 148) almıştır (Dölen, 1992: 307). Dokuma makinelerindeki gelişmeler dar dokuma üretimini de etkilemiş ve makinelerin gelişimine ön ayak olmuştur. Günümüzde eksantrikli, armürlü ya da jakarlı ağızlık açma sistemi ile çalışan, iğneli ya da mekikli dar dokuma makineleri dar dokuma kumaş üretiminde kullanılmaktadır.

Hızlı bir büyüme gösteren dar dokuma sektörü günümüzde tarım, giyim, ev tekstili, endüstriyel, inşaat, sanayii, tıbbi, taşımacılık, koruyucu giysiler, paketleme ve spor malzemeleri gibi birçok alanda üretim hizmeti vermektedir. Bu çalışma, geniş kullanım alanlarından biri olan giyim endüstrisinde kullanılan dar dokuma kumaşlar hakkında bilgi vermek ve giyimde kullanım alanlarını ve işlevlerini belirlemek üzere hazırlanmış betimlemeye yönelik tarama modelinde bir araştırmadır.

3. KULLANILAN LİF VE İPLİKLER

Giyim dar dokuma üretiminde, çok büyük oranda yapay liflerin kullanıldığı, doğal lifler içerisinde de yapısal özellikleri nedeniyle pamuğun öne çıktığı bilinmektedir. Pamuk ipliği, giyimde (iç ve dış giyim; erkek, kadın ve çocuk), ayakkabı, kemer ve çanta gibi ürünlerde müşteri isteği dikkate alınarak tercih edilmektedir. Kesiksiz liflerden yapılan iplik ise dar dokuma kumaş sektörünün en önemli hammadde kaynağıdır. Bu iplikler dar dokuma kumaşların üretiminde, kurdele (şerit), etiket, giyimde ve ev tekstilinde süsleyici ve tamamlayıcı ürünlerden teknik ürünlere kadar her alanda kullanılmaktadır. Bu alanda sıklıkla tercih edilen iplikler poliester, polipropilen, poliüretan (elastomerik), poliamid ve metal ipliklerdir. Poliester ipliğinde kullanılan numaralar yoğun olarak 20 – 300 denye arasında değişmektedir. Bu numaralar ürünün kullanım alanına göre belirlenmektedir. Özellikle polyester, pamuk ya da polyester/pamuk karışımı dikiş iplikleri iç ve dış giyim dar dokuma üretiminde yoğunlukla kullanılmaktadır. Pamuk ipliğinde ise Nm10/3, Nm20/1, Nm20/2, Nm40/2, Nm60/2 ve Nm80/2 kullanılan başlıca numaralardır. Polipropilen ipliğinde kullanılan başlıca numaralar 600 ve 1300 denye arasında değişmektedir. Elastomer ipliklerden 30/40 denye kalın ve 44/50 denye ince olarak kullanılmaktadır.

4. KULLANIM ALANI VE İŞLEVİ

Giyim endüstrisinde yapılarına göre elastik veya elastik olmayan dar dokumalar (kurdele, ekstrafor, etiket, çamaşır lastiği gibi) görülmektedir. Elastik veya elastik olmayan dar dokumalar, giysilerin yaka hattı, kol ağzı, bel, paça ve giysilerin kenar bölgelerinde estetik açıdan tamamlama, bağlama, birleştirme, bedene oturtma ve süslemek amacıyla gündüz ve gece giyilmek üzere üretilmiş tüm iç ve dış (kadın, erkek ve çocuk) giyimde, ayakkabı, çanta gibi aksesuarlarda kullanılmaktadır. Bu kumaşlar giysi sektöründe ergonomik, estetik, tamamlayıcı ve maliyetinin düşük olması yönünden oldukça önemlidir.

Elastomerik lifler, elastik dar dokuma kumaşlarda lastik özelliği ve elastikiyet kazandırmak için başa takılan bantlar, pantolon askıları, boxer lastikleri gibi ürünlerde kullanılır. Bu tür kumaşlarda daha çok çözümlü boyunda elastikiyet istenir. Elastik bantlar dışında giyimde kullanılan kurdeleler (tafta, çamaşır kurdelesini, çift saten kurdele, kadife ve tek katlı saten kurdele gibi) giysilerde fonksiyonel veya süsleme amacıyla kullanılan genellikle parlak yapılı dar dokuma ürünlerdir.

Günlük giysilerin yaka ve kol kısımlarında dar dokuma kumaşlar, dikiş görüntüsünü kapama, esnemeyi ve çabuk yıpranmayı önleme ve süsleme amacıyla kullanılmaktadır. Hırka, kazak ve bluz gibi ürünlerde ise ince şeritler halinde elbise askısına asmada ve asıldığında yakadaki sarkmaları önlemek için kullanıldığı gibi ürün etiketi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Manto ve kaban gibi dış giysilerde fermuar, fermuar tutucu, düğme ile kullanımı, kol ve bel bölümlerinde lastik ve şerit olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Dar dokuma örnekleri

Şekil 2. Giysilerde dar dokumalar

Şekil 2’de gömlek ve tişört yakasında dar dokuma kumaş kullanımı görülmektedir. Bu dokumalar yaka, manşet (kol ağzı) ve kol katlama şeritleri gibi dikişi temizleme, süsleme ve alerjik durumu gidermek amacı ile giysilerde kullanılmaktadır.

Şekil 3. Pantolon ve eşofman gibi giysilerde dar dokumalar

Şekil 3’de pantolon kemerinde bağçık olarak ve bel daraltma ya da ayarlama denilen elastik dar dokuma kumaşların kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca eşofman kenarında dikiş boyunca çeşitli tasarımlarla şeritlere rastlanılmaktadır.

İç giyimde korse, sütyen askı lastikleri, balen biye, beden lastikleri, bel ve paça lastikleri, boxer lastikleri, jartiyer ve çorap lastikleri, cırt bantlar, etiketler ve kurdeleler estetik açıdan

tamamlama, birleştirme, kullanımı kolaylaştırma (büzme, bedene oturtma, fermuar olarak açma-kapama, elastikiyet) ve süsleme amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Dış giyimde, eşofman lastik ve yan dikiş şeritleri, pantolon askı lastikleri, havlu bornoz biyeleri, pantolon kemer astar şeritleri, fermuar şeritleri, cırt bantlar, kurdeleler, tişört ve gömlek yakaları, kol ağzı ve etiketler estetik açıdan tamamlama, birleştirme, kullanımı kolaylaştırma ve süsleme amacıyla kullanılmaktadır.

Giyimde kullanılan aksesuarlarda (mücevherat, ayakkabı, çanta) da dar dokuma kumaş örneklerine oldukça sık rastlanılmaktadır. Kolye ve yüzük olarak süsleme, estetik görünüm, kıyafeti tamamlama, değerli taş, boncuk, metal ve fermuar gibi malzemeleri taşıma, zincir yerine kullanma, toka gibi ürünlerde saç toplama (saç tokaları), tutturma, süsleme ve estetik görünüm kazandırmak amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

Gündelik, spor ve diğer çantalarda dar dokuma kumaşlar ya deri, kumaş ve örme gibi malzemelerle birleştirilerek ya da taşıma yerlerinde (el, omuz ya da sırt) kullanılmıştır. Bu ürünlerde taşımak ve süslemek gibi işlevlerinin yanı sıra rahat ve ergonomik oluşu ile de tercih edilmektedir.

Şekil 4. Ayakkabılarda kullanılan dar dokuma örnekleri

(<http://www.moda.kadinsitesi.com>; www.etsy.com)

Ayakkabı bağları, mes lastikleri, terlik şerit ve lastikleri, sandalet kayışı, ayakkabı kayışı, bot kayışı, cırt bantlar gibi bağlama, ayağı sarma, kapama ve süsleme gibi çeşitli fonksiyonlarda kullanılır. Özellikle fantezi ayakkabılarda ve balerin ayakkabılarında (Şekil 4) kıyafeti tamamlayıcı unsur olarak da dar dokuma kumaşların tercih edildiği görülmektedir.

5. SONUÇ

Tekstil sektörü ve tamamlayıcısı olan dar dokuma yan sanayi, gelişen teknoloji ile birlikte hammadde, makine ve üretim sistemi açısından her geçen gün kendini yenilemektedir. Aynı zamanda çeşitliliği, hızı, kalitesi, markası gibi özellikleri ile tekstil ürünlerinin katma değerini arttırmakta ve bu özellikleri kolayca pazarlanabilir olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle giyim endüstrisinin tüm alanlarında iç giyim, dış giyim (kadın, erkek ve çocuk) ve aksesuarlarda her geçen gün dar dokuma kumaş yapılarının artarak kullanıldığı görülmektedir. Bu ürünlerin işlevsel olarak dikiş kapama, tutturma, bağlama, daraltma ve süsleme amacıyla tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Tekstilin tüm sektörlerinde olduğu gibi dar dokuma kumaş sektöründe de en büyük sıkıntı gümrük ve ulaşımdaki yüksek maliyetlerdir. Ülkemizdeki gerek hammadde, gerek işgücü,

gerekse enerji maliyetlerinin yüksekliği, üreticilerin dünya pazarındaki firmalarla rekabet edebilmesini güçleştirmektedir. Bu bakımdan dar dokuma kumaş sektörü dar dokuma makine üretimi ve lif üretimi konularında desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Hızlı gelişen dar dokuma kumaş sektörüne ayak uydurabilmek için tasarımcılar yetiştirilmelidir. Aynı zamanda iplik üretimi, nano teknoloji ile kumaş üretimi gibi farklı tasarımlar ve ürünler oluşturmaya yönelik ar-ge çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Barlow, A. (1878). *The History and Principles of weaving. London:* [http:// www. cs. arizona.edu / patterns/weaving/books/ba2weav3.pdf](http://www.cs.arizona.edu/patterns/weaving/books/ba2weav3.pdf)
- Dölen, E. (1992). *Tekstil Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını.
- Kayadibi, P. (2013). *Dar Dokuma Kumaş Yapıları ve Üretimi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kipp, H.W. (1989). *Narrow Fabric Weaving. Frankfurt:* Sauerlander Aarau,
- Posselt, E.A. (1917). *Manufacture of Narrow Woven Fabrics. London:* (http://www.cs.arizona.edu/patterns/weaving/books/pea_nfw.pdf)
- Sariođlu, H., Ergenekon, C., Ülger, N., Bařaran, F., (2004). *Dokuma I Çarpanalı Dokumalar*. Ankara: Ya-Pa yayını.
- Tizer ve Sapmaz G.B. (1965). *Giyim Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Turhan, Y. ve Eren, R.(2005). Dokunabilirlik Sınırıyla İlgili Kuramsal çalışmaların değerlendirilmesi, *Mühendislik Bilimleri Dergisi*, Yıl: 2005, Cilt:11, Sayı:1.
- <http://www.moda.kadınlarsitesi.com/wp-content/uploads/> (28.12.2013)
- www.etsy.com/listing (26.11.2013)